

Fælleserklæring om Retfærdiggørelseslæren

Revideret udgave
1997

Udarbejdet af
Det lutherske Verdensforbund
og
Det pavelige råd til fremme af kristen Enhed

Udgivet af
Det mellemkirkelige Råd

Fælleserklæring om Retfærdiggørelseslæren

Udgivet af
Det mellemkirkelige Råd
Vestergade 8, 1.
1456 København K

Tryk: Rosendahl, Esbjerg
ISBN 87-87073-18-8
1. oplag 1996
Revideret udgave, 2. oplag 1998

*Den tyske tekst, Gemeinsame Erklärung zur Rechtfertigungslehre,
er originaltekst.*

Fælleserklæringen er oversat fra tysk.

Ishmael Nokos brev er oversat fra engelsk.

Dansk oversættelse ved Ane Hjerrild og Birgit Kaiser.

INDHOLD

I INTRODUKTION

ved sognepræst Anders Gadegaard, 4

II FÆLLESERKLÆRING OM RETFÆRDIG- GØRELSESLÆREN

Indledning, 14

1. Bibelens budskab om retfærdiggørelse, 17
2. Retfærdiggørelseslæren som økumenisk problem, 19
3. Den fælles forståelse af retfærdiggørelse, 20
4. Udlægning af den fælles forståelse af
retfærdiggørelse, 21
5. Betydning og rækkevidde af den opnåede konsensus, 29

Tillæg

Kilder til Det lutherske Verdensforbunds og den romersk
katolske kirkes Fælleserklæring om Retfærdiggørelses-
læren, 31

III GENERALSEKRETÆR ISHMAEL NOKOS BREV

til LVFs medlemskirker af 26. februar 1997, 44

I

INTRODUKTION TIL »FÆLLESERKLÆRING OM RETFÆRDIGGØRELSESLÆREN«

A. Historie

Reformationstidens strid mellem lutheranerne og romerkirken handlede i høj grad om menneskets mulighed for selv at bidrage til sin frelse. De fleste kender til Luthers opgør med kirkens afladshandel, hvor kirken sikrede sig en betydelig indtægt ved at sælge breve, der lovede de troende fritagelse for straf efter døden for deres synder. Luther fastholdt heroverfor, at mennesker frelses alene ved Guds nåde, og ikke ved på nogen som helst måde at gøre sig fortjent til det. På det teologiske plan kom det til et opgør af vidtrækkende betydning mellem lutherske og katolske teologer.

Da den tyske kejser Karl V i 1530 indkaldte til rigsdag i Augsburg, var det for at hindre den kirkesplittelse, som var på vej. I den anledning samlede ledende lutherske teologer en række artikler forfattet af Luther, der selv var forhindret i at deltage, fordi han var erklæret fredløs. På grundlag af artiklerne skrev Philip Melancton til rigsdagen et forsvarsskrift, som herefter kom til at bære navnet Den Augsburgske Bekendelse (*Confessio Augustana*, herefter CA). Pavetro teologer udarbejdede hurtigt en imødegåelse, som kejseren tilsluttede sig. Det lykkedes ham imidlertid ikke at standse det kirkelige oprør. CA opnåede hurtigt status som officielt udtryk for den lutherske lære, og den kom til at udgøre grundlaget for religionsfreden i Augsburg i 1555.

Romerkirken var rystet og samlede sig efter bruddet til et omfattende teologisk genmæle med bispekoncilet i byen Tri-

ent i Norditalien 1545. Concilet, der kaldes Tridentinerkoncilet, kom – med store afbrydelser – til at vare i 18 år. Her udformede man en række bestemmelser og forbandelser for at lægge afstand til de mange sekter og oprørsgrupper inden for kirken.

Interessant nok i denne sammenhæng indledes Tridentinerkoncilets erklæring med tre bestemmelser, som imødekommer det lutherske »retfærdiggørelse ikke ved gerninger, men ved tro af nåde«. Hvad den romersk katolske kirke imidlertid ikke kunne acceptere, var opfattelsen af, at retfærdiggørelsen sker »ved tro **alene**«. F.eks. hedder det i bestemmelse 9: »*Hvis nogen siger, at den ugudelige retfærdiggøres ved tro alene, således at han mener, at intet andet behøves, som han medvirker med for at opnå retfærdiggørelsesnåden, og at det i ingen henseende er nødvendigt, at han ved sin egen viljesbevægelse udrustes eller forberedes: Han være forbandet.*« Heroverfor hedder det i CA artikel 4, som er den centrale artikel om retfærdiggørelse: »[Menneskene] retfærdiggøres **uforskyldt** for Kristi skyld ved troen...«

I Danmark blev Den Augsburgske Bekendelse sammen med Luthers lille Katekismus de eneste reformationsskrifter, som fik status af bekendelsesskrift for den evangelisk lutherske Folkekirke. I ingen af disse tekster findes eksplicitte fordømmelser af den katolske kirkes lære om retfærdiggørelse. Men centralt i retfærdiggørelseslæren står – foruden den allerede nævnte artikel 4 – artikel 2 om arvesynden, som »forkaster *pelagianere og andre, der nægter, at arvesynden er synd, og som svækker Kristi fortjenestes og velgjerningers ære ved at påstå, at mennesket ved fornuftens egne kræfter kan blive retfærdigt over for Gud.*«

I CA artikel 12 om boden fordømmes gendøbere m.fl., idet det tilføjes: »Også de forkastes, som ikke lærer, at syndernes forladelse opnås ved troen, men befaler, at vi fortjener nåden ved de gerninger, vi bør gøre som modydelse for synderne.«

De fleste andre lutherske kirker har også hele **Konkordiebogen** som bekendelsesgrundlag. Det er ikke tilfældet i Den danske Folkekirke, hvor Konkordiebogen ikke er et bekendelsesskrift. Denne bog er skrevet som en udlægning af CA og underskrevet i 1579-80 af en række fyrster, hertuger og borgmestre i de nye lutherske landområder. I Konkordiebogen er indeholdt en række fordømmelsesudsagn (Solida Declaratio III, 45-51; 59-65, samt IV, 22;35), også eksplicit rettet mod Tridentinerkoncilet (IV, 35). Her fordømmes to ting: Muligheden for en menneskelig forberedelse til retfærdiggørelsen forud for eller uafhængigt af nåden, samt muligheden for, at noget andet end tro (nemlig gerninger) har betydning for at bevare eller forøge den kristnes retfærdighed.

B. Baggrund

For eftertiden er det i udpræget grad de mange fordømmelser, der er kommet til at tegne billedet. Teologer fra både luthersk og katolsk side har dog i årtier været klar over, at hvad angår den centrale lære om retfærdiggørelse ved tro af nåde, er afstanden måske ikke så stor.

Den danske Folkekirkes mellemkirkelige Råd udgav i 1996 »Fælleserklæring om Retfærdiggørelseslæren« (FR 1996). Den var et sammenfattende resultat af mere end 25 års samtaler mellem den romersk katolske kirke og de lutherske kirker. Dokumentet blev udsendt af Det lutherske Verdensforbund (LVF) i Genève til alle lutherske kirker sammen med et brev, hvori generalsekretær Ishmael Noko bad medlemskirkerne om at besvare to spørgsmål: Dels en stillingtagen til, om den opnåede enighed i dokumentet er i overensstemmelse med skriftens apostoliske vidnesbyrd og de lutherske bekendelser, dels om enigheden giver grundlag for at erklære, at reformationstidens læremæssige fordømmelser, hvad angår

retfærdiggørelsen, ikke gælder den romersk katolske kirke i dag.

Det viste sig imidlertid, at der indløb ganske mange og væsentlige indvendinger imod teksten fra LVFs medlemskirker, så LVF besluttede sig for at lade teksten bearbejde igen. I en del af dette arbejde deltog fra Danmark lektor i systematisk teologi ved Århus Universitet, Niels Henrik Gregersen. Han fremførte flere indvendinger, som viste sig i overensstemmelse med kritikken især fra den finske kirke, og som blev retningsgivende for tekstrevisionen.

I marts 1997 modtog Det mellemkirkelige Råd det endegyldige tekstforslag sammen med et nyt brev fra generalsekretær Ishmael Noko. Nu fremlægges hermed begge dele i en dansk oversættelse (FR 1997). I brevet stilles ikke længere to, men ét spørgsmål til besvarelse for medlemskirkerne, der skal indsende deres svar inden 1. maj 1998. Der spørges nu ikke om en samlet vurdering af »den romersk katolske kirkes selvforståelse i dag«, men udelukkende af den romersk katolske kirkes lære »således som den fremgår af Fælleserklæringen om Retfærdiggørelseslæren« (jf. brevet, side 45-46) – Spørgsmålets indhold kan gengives således: Kan jeres kirke bekræfte, at enigheden i dokumentet om den grundlæggende mening med retfærdiggørelsen i Kristus betyder, at fordømmelserne i de lutherske bekendelsesskrifter ikke rammer den romersk katolske kirkes lære om retfærdiggørelse, sådan som den præsenteres i Fælleserklæringen?

Det er aftalt med den romersk katolske kirke, at den på tilsvarende måde skal svare på et spørgsmål om, at romersk katolske fordømmelser ikke rammer Fælleserklæringens fremstilling af den lutherske lære.

Der er således ikke tale om, at der skal tages stilling til tidlige-

re tiders stridigheder endsige til en samlet vurdering af kirkernes lære i dag. Der skal udelukkende svares på, om de dengang fremsatte fordømmelser rammer den lærefattelse, som fremlægges i Fælleserklæringen.

C. Indhold

Dokumentet er opdelt i en indledning, fem kapitler og et tilæg med kilder.

Indledning (1-7)

Her redegøres for hensigten med Fælleserklæringen: Efter årtiers dialog mellem de lutherske kirker og den romersk katolske kirke at formulere et sammenfattende resultat som en fælles forståelse af retfærdiggørelsen af Guds nåde ved troen på Kristus. Det understreges, at enigheden ikke fremtræder som ensartethed, ej heller omfatter alle aspekter af hver af kirkernes læretraditioner om retfærdiggørelsen, men enigheden gælder de fundamentale synspunkter.

Kapitel 1. Bibelens budskab om retfærdiggørelse (8-12)

Afsnittet påviser retfærdiggørelseslærens begrundelse i såvel Gammel Testamente som evangelierne og de paulinske breve.

Kapitel 2. Retfærdiggørelseslæren som økumenisk problem (13)

Eftersom striden om retfærdiggørelseslæren var en hovedårsag til kirkesplittelsen i det 16. århundrede påpeges her betydningen af den tilnærmelse, der siden den romersk katolske kirkes Andet Vatikankoncil har fundet sted omkring netop forståelsen af retfærdiggørelsen.

Kapitel 3. Den fælles forståelse (14-18)

Her fremlægges konklusionerne på den fælles forståelse af retfærdiggørelsen som »en enighed om grundsandhederne«.

Fra kapitel 3's slutning og gennem hele kapitel 4 forklares visse udsagn fra dels katolsk, dels luthersk side. Disse forskellige forklaringer erklæres for at være »forenelige« med den grundlæggende enighed. (14)

Den fælles forståelse er båret af grundprincippet, at »kun gennem Kristus gøres vi retfærdige, når vi modtager frelsen i tro« (16). Denne frelse har vi »alene på grund af den tilgivende og nyskabende barmhjertighed, som Gud skænker os som gave, og vi modtager i tro, men aldrig på nogen måde kan fortjene ved egen kraft«. (17)

I dette kapitel er fjernet visse udsagn fra den tidligere version (FR1996) om, at mennesket skal »tilegne« sig det, som forkyn- des dem. Det var udsagn, som blev kritiseret bl.a. fra dansk side (jf. FR 1996, side 8).

Kapitel 4. Udlægning af den fælles forståelse af retfærdiggørelse (19-39)

Dette kapitel er opdelt i syv afsnit hver bestående af tre paragraffer, idet hvert afsnit indledes med en redegørelse for den fælles forståelse, hvorefter følger en udlægning fra dels katolsk, dels luthersk hold af enkelte udsagn.

Denne fremgangsmåde er dette dokumentets metodiske særkende. For at der kan være principiel enighed, må der være sammenfald i læreindholdet. Men kirkerne kan samtidig lægge tyngdepunktet forskelligt og udtrykke sig forskelligt, så længe dette sker inden for den overordnede ramme, som det fælles læreindhold angiver.

Kirkerne skal naturligvis ikke uniformere deres lære for at kunne anerkende hinanden.

4.1. Menneskets afmagt og synd i relation til retfærdiggørelsen

Her betones, at retfærdiggørelsen sker alene af Guds nåde, og

uden at mennesket kan gøre sig fortjent eller endog blot vende sig til Gud for at opnå frelse.

4.2. Retfærdiggørelse som syndsforladelse og befrielse

Afsnittet fremhæver den kristnes delagtighed i Kristi retfærdighed og fællesskabet med den nærværende Kristus i troen. Ud fra de særlige lutherske og katolske synspunkter understreges sammenhængen mellem syndernes forladelse og Guds kærligheds virke i den troende.

4.3. Retfærdiggørelse ved tro og ved nåde

Dette og det efterfølgende afsnit er ganske omskrevet i forhold til FR 1996.

I 4.3. redegøres for sammenhængen mellem retfærdiggørelse og fornyelse: »Retfærdiggørelse og fornyelse er forenet i Kristus, som er nærværende i tro«. Nu fremgår tydeligt samstemigheden mellem den **forensiske** forståelse af retfærdiggørelsen (der siger, at den troende i kraft af Kristi retfærdighed er retfærdig i Guds øjne) og den **inkarnatoriske** forståelse (der siger, at mennesket er forenet med den i troen reelt nærværende Kristus).

4.4. Den retfærdiggjorte som synder

Den fælles forståelse (28) tager udgangspunkt i Helligåndens forening af mennesket med Kristus i dåben (en tilføjelse til FR 1996). Den lutherske forståelse af **simul justus et peccator** (samtidig retfærdig og synder) (29) er blevet nyformuleret for at gøre det klart, hvorfor lutheranere fastholder, at mennesket er **totalt** synder, når det ikke opfylder kærlighedsbudet. Det præciseres nu, at denne lutherske radikalitet skyldes skriftens fremhævelse af ubetingetheden i kærlighedsbudet: Mennesket »...vender sig igen og igen til falske guder og elsker ikke Gud med den udelte kærlighed, Gud som hans skaber fordrer af ham (5.Mos.6,5; Matt.22,36-40). Denne modstand imod Gud er som sådan egentlig synd. Men syndens trælbindende magt er brudt tak-

ket være Kristi gerning: Den er ikke længere en synd, der »hersker« over mennesket, fordi Kristus hersker over den. Og til ham er den retfærdiggjorte bundet i tro.»

Når katolikkerne samtidig fastholder (30), at menneskets begær eller »tilbøjelighed til synd« (**concupiscentia**) »ikke er synd i egentlig forstand«, så præciserer de nu deres begrundelse herfor: Fordi denne tilbøjelighed ikke indeholder et personligt element, men nok står Gud imod og er menneskets fjende i en livslang kamp, fortjener den ikke evig død som straf. Så længe mennesket altså ikke giver tilbøjeligheden sin viljesmæssige tilslutning, er dets tilskyndelser ikke at betragte som dødsynder. Derfor er det ikke »synd i egentlig forstand«.

Den nye udgave, FR 1997, har for så vidt præciseret de to traditioners anliggender. Revisionen har imidlertid ikke overvundet – kun synliggjort – den nedarvede forskel mellem katolikker og lutheranere: Lutheranerne siger, at »tændstoffet« til synd (den tilskyndelse til synd, der forbliver i den døbte og retfærdiggjorte) **i sig selv er synd**, mens katolikkerne siger, at den indre tilskyndelse til synd **ikke i egentlig forstand er synd**, men kun syndens forudsætning. Der forbliver således på dette punkt en læremæssig forskel: Luthersk set er synden behersket af Kristus (*peccatum regnatum*), men at synden er behersket betyder ikke, som katolikkerne siger, at der ikke længere skulle være tale om synd i egentlig forstand. Denne læreforskel er nu i FR 1997 udtrykkeligt erkendt (sidste sætning i 29).

Enigheden fastholdes imidlertid på det for retfærdiggørelseslæren afgørende punkt: at den døbte vedvarende forbliver afhængig af Guds nåde, livet igennem må kæmpe med synden, men ikke længere er adskilt fra Gud på trods af sin synd.

4.5. Lov og evangelium

Her betones i fællesskab, at ved Kristus er loven opfyldt og overvundet som frelsesvej, og den virker nu igennem Kristi liv og lære som rettesnor for den kristnes adfærd.

4.6. Frelsesøished

Der er enighed om, at de troende kan stole på Guds løfter og i den forstand være vis på frelsen, men ser man til sig selv og sine svagheder og mangler, kan man aldrig vide sig sikker.

4.7. Den retfærdiggjortes gode gerninger

Begge parter er enige om, at gode gerninger følger af retfærdiggørelsen, og at det samtidig er en forpligtelse for den kristne at frembringe denne frugt.

For at fastholde mennesket på dets ansvar mener katolikkerne, at gode gerninger bidrager til vækst i nåden, og at den retfærdighed, der modtages fra Gud, derved bevares. I overensstemmelse hermed tolker man det bibelske vidnesbyrd om løn i himlen som løn for gode gerninger. Heroverfor betoner lutheranerne, at den skænkede retfærdighed altid er fuldkommen, men at dens virkning dog i et kristeligt liv kan vokse. Det nye Testaments tale om evigt liv som belønning tolkes i overensstemmelse hermed som en uforskyldt løn i den forstand, at det er opfyldelse af Guds tilsagn til de troende. – I forhold til FR 1996 er det nu tydeliggjort, at lønnen er uforskyldt.

Kapitel 5. Betydning og rækkevidde af den opnåede konsensus (40-44)

Dette sidste kapitel gør rede for konsekvenserne af den opnåede enighed og grænserne for, hvor langt den rækker. Enigheden handler om grundsandhederne i retfærdiggørelseslæren, mens den teologiske udfoldelse og vægtlægning stadig er forskellig – dog uden at ophæve enigheden. En kon-

sekvens heraf er, siger man, at det 16. århundredes fordømmelser kan siges ikke at ramme retfærdiggørelseslæren, som den er fremlagt i dette dokument. – Også her er teksten ændret fra FR 1996 i overensstemmelse med bl.a. en dansk indvending. Før hed det, at fordømmelserne i de lutherske bekendelsesskrifter ikke længere rammer den katolske kirke. Nu hedder det, at fordømmelserne ikke rammer den katolske kirkes lære, »således som den er fremlagt i denne Fælleserklæring«.

Grænserne for, hvor langt enigheden rækker, er i den endelige version, FR 1997, klarere pointeret end før. Nu hedder det, at følgende spørgsmål stadig trænger til opklaring: Forholdet mellem Guds Ord og kirkens lære, læren om kirken, dens autoritet, embede og sakramenter og forholdet mellem retfærdiggørelse og socialetik. Sluttelig konstateres det, at den opnåede enighed kan danne grundlag for en sådan påkrævet videre dialog.

København, juni 1997
Anders Gadegaard

II

FÆLLESERKLÆRING OM RETFÆRDIGGØRELSESLÆREN

1997

(Endeligt forslag)

Indledning

1) Læren om retfærdiggørelse var af central betydning for det 16. århundredes lutherske reformation. Den gjaldt som »den første og vigtigste artikel«[1], og samtidig som »leder for og dommer over alle andre kristne dogmer«[2]. Især blev retfærdiggørelseslæren i sin reformatoriske udformning og med sin særlige status forsvaret og bekræftet over for den romersk katolske teologi og kirke, som på sin side fremførte og forsvarede en anderledes præget retfærdiggørelseslære. Fra reformationens perspektiv, var dette kernepunktet i alle diskussioner. Lærefordømmelser blev fremlagt både i de lutherske bekendelsesskrifter[3] og på den romersk katolske kirkes Tridentinerkoncil. Disse fordømmelser er stadig gyldige i dag og har således kirkeadskillende virkning.

-
- [1] Schmalkaldische Artikel II, 1 (Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche, 3. Aufl. Göttingen 1956, 415).
 - [2] »Rector et iudex super omnia genera doctrinarum« (Weimarer Ausgabe von Luthers Werken, 39.I.205)
 - [3] Det bør bemærkes, at nogle lutherske kirker kun har Den Augsburgske Bekendelse og Luthers Lille Katekismus som deres bindende bekendelser. Disse tekster indeholder ingen fordømmelser om retfærdiggørelse i relation til den romersk katolske kirke.

2) For den lutherske tradition har retfærdiggørelseslæren bevaret sin særlige status. Derfor har spørgsmålet om retfærdiggørelseslæren også fra begyndelsen indtaget en vigtig plads i den officielle luthersk-katolske dialog.

3) Der skal især gøres opmærksom på dokumenterne »Evangelium und Kirche« (1972)[4] og »Kirche und Rechtfertigung« (1994)[5] fra den romersk katolske/evangelisk-lutherske kommission, på rapporten »Justification by Faith« (1983)[6] fra den katolsk-lutherske dialog i USA og på »Lehrverurteilung – kirchentrennend?« (1986)[7] fra den økumeniske arbejdsgruppe af evangeliske og katolske teologer i Tyskland. Nogle af disse dialograpporter er blevet officielt modtaget af kirkerne. Et vigtigt eksempel på en sådan modtagelse er den forpligtede stillingtagen, som den Forenede Evangelisk-Lutherske Kirke i Tyskland (VELKD) sammen med de andre kirker i De Evangeliske Kirker i Tyskland (EKD) afgav om studiet om lærefordømmelser[8] med den højst mulige grad af kirkelige anerkendelse (1994).

-
- [4] Bericht der Evangelisch-lutherisch/Römisch-katholischen Studienkommission »Das Evangelium und die Kirche« (Malta Bericht, som foreligger på dansk) 1972 in: Dokumente wachsender Übereinstimmung (=DWÜ). Sämtliche Berichte und Konsentexte interkonfessioneller Gespräche auf Weltebene, Bd. 1:1932-1982, hg. von Harding Meyer-Hans Jörg Urban-Lukas Vischer (Paderborn-Frankfurt 1983), 248-271.
 - [5] Gemeinsame römisch-katholische/evangelisch-lutherische Kommission: Kirche und Rechtfertigung. Das Verständnis der Kirche im Licht der Rechtfertigungslehre (Paderborn-Frankfurt 1994).
 - [6] Lutherans and Catholics in Dialogue VII, Minneapolis, 1985.
 - [7] Lehrverurteilungen – kirchentrennend? Bd. I. Rechtfertigung, Sakramente und Amt im Zeitalter der Reformation und heute. Hg. von Karl Lehmann und Wolfhart Pannenberg (Freiburg-Göttingen 1986).
 - [8] Gemeinsame Stellungnahme der Arnoldshainer Konferenz, der Vereinigten Kirche und des Deutschen Nationalkomitees des Lutherischen Weltbundes zum Dokument »Lehrverurteilungen – kirchentrennend?«, in Ökumenische Rundschau 44 (1995) 99-102; einschließlich der diesem Beschluß zugrundeliegende Stellungnahmen, vgl. Lehrverurteilungen im Gespräch. Die ersten offiziellen Stellungnahmen aus den evangelischen Kirchen in Deutschland (Göttingen, 1993).

4) I alle de nævnte dialogdokumenter og i de svar, de har medført, udvises der i fremstillingen af retfærdiggørelseslæren en høj grad af fælles indstilling og fælles vurdering. Derfor er tiden inde til at gøre status og til at sammenfatte dialogernes konklusioner om retfærdiggørelsen på en sådan måde, at vore kirker med den nødvendige nøjagtighed og kortfattetthed informeres om dialogens samlede resultat, så de får mulighed for en bindende stillingtagen.

5) Dette er hensigten med nærværende Fælleserklæring. Den vil påvise, at de underskrivende lutherske kirker og den romersk katolske kirke[9] nu på basis af dialogen er i stand til at formulere en fælles forståelse af vor retfærdiggørelse ved Guds nåde gennem troen på Kristus. Fælleserklæringen indeholder ikke alt, hvad den enkelte kirke lærer om retfærdiggørelse; men den rummer en fælles forståelse af retfærdiggørelseslærens grundlæggende sandheder og viser, at de resterende afvigelser i fortolkningen ikke længere giver anledning til læremæssige fordømmelser.

6) Vor erklæring er ikke en ny og selvstændig fremstilling på linje med de hidtidige dialograpporter og dokumenter, og langt mindre erstatter den dem. Derimod refererer den – som det fremgår af kildehenvisningerne – gentagne gange til dem og deres argumenter.

7) Ligesom dialogen selv er denne fælleserklæring båret af den overbevisning, at kirkerne ved at overvinde tidligere kontroversspørgsmål og lærefordømmelser hverken tager let på fordømmelserne eller desavouerer deres egen fortid. Tværtimod er denne erklæring båret af den overbevisning, at vore kirker i hver deres historiske forløb er kommet til ny

[9] Ordet »kirke« anvendes i dette dokument for at afspejle de deltagende kirkers selvforståelse, dog uden at have til hensigt at afgøre samtlige teologiske aspekter af dette ord.

erkendelse. Der er sket en udvikling, som ikke blot tillader, men også kræver, at kirkerne tager fortidens adskillende spørgsmål og gensidige fordømmelser op til ny overvejelse og ser dem i et nyt lys.

1. Bibelens budskab om retfærdiggørelse

8) Vor fælles måde at lytte til Guds ord i Bibelen har ført til en sådan ny erkendelse. Sammen hører vi det glædelige budskab, at »Således elskede Gud verden, at han gav sin enbårne søn, for at enhver, som tror på ham, ikke skal fortabes, men have evigt liv« (Joh 3,16). Dette glædelige budskab beskrives på forskellige måder i Den Hellige Skrift. I Det Gamle Testamente hører vi Guds ord om menneskelig syndighed (Sl 51,1-5; Dan 9,5f; Præd 8,9f; Ezra 9,6f) og menneskelig ulydighed (1 Mos 3,1-19; Neh 9,16f, 26) men også om Guds »retfærdighed« (Es 46,13; 51,5-8; 56,1 [sml. 53,11]; Jer 9,24) og »dom« (Præd 12,14; Sl 9,5f; 76,7-9).

9) I Det Nye Testamente findes forskellige fremstillinger af »retfærdighed« og »retfærdiggørelse« i Matthæusevangeliet (5,10; 6,33; 21,32), Johannesevangeliet (16,8-11), Hebræerbrevet (5,1-3; 10,37-38) og Jakobsbrevet (2,14-26).[10] Også i Paulus' breve beskrives frelsens gave på forskellige måder, fx: »Til den frihed har Kristus befriet os« (Gal 5,1-13; jf. Rom 6,7), »det var Gud, der i Kristus forligte verden med sig selv« (2 Kor 5,18-21); jf. Rom 5,11), »fred med Gud« (Rom 5,1), »en ny skabning« (2 Kor 5,17), »levende for Gud i Kristus Jesus« (Rom 6,11; 23), eller »helliget ved Kristus Jesus« (jf. 1 Kor 1,2; 1,31; 2 Kor 1,1). Vigtigst blandt disse er »retfærdiggørelsen« af

[10] Jf. Malta Bericht Nr. 26-30; Rechtfertigung durch den Glauben Nr. 122-147. De ikke-paulinske nytestamentlige vidnesbyrd blev på foranledning af USA-dialogen om »Retfærdiggørelse ved tro« undersøgt af J. Reumann: Righteousness in the New Testament, med responsa fra J. Fitzmyer og J.D. Quinn (Philadelphia, New York 1982), s. 124-180. Resultatet af disse studier blev sammenfattet i dialograpporten »Rechtfertigung durch den Glauben« i nr. 139-142.

syndige mennesker af Guds nåde ved tro (Rom 3,23-25), som blev et kernepunkt i reformationstiden.

10) Paulus fremstiller evangeliet som Guds kraft til frelse af det menneske, som er faldet i syndens magt: som det budskab, der forkynnder, at Guds retfærdighed åbenbares »af tro til tro« (Rom 1,16-17), og skænker »retfærdiggørelse« (Rom 3,21-31). Han forkynnder Kristus som »vor retfærdighed« (1 Kor 1,30), idet han anvender det udsagn om den opstandne Herre, som Jeremias har forkyndt om Gud selv (23,6). I Kristi død og opstandelse har alle dimensioner af hans frelsesgerning rod, for han er »givet hen for vore overtrædelser og oprejst til retfærdighed for os« (Rom 4,25). Alle mennesker behøver Guds retfærdighed, »for alle har syndet og har mistet herligheden fra Gud« (Rom 3,23; jf. Rom 1,18-3,20; 11,32; Gal 3,22). I Galaterbrevet (3,6) og Romerbrevet (4,3-9) forstår Paulus Abrahams tro (1 Mos 15,6) som troen på den Gud, som retfærdiggør synderen, og henviser til Det Gamle Testaments vidnesbyrd for at underbygge sit budskab om, at denne retfærdighed vil blive tilregnet alle, der – ligesom Abraham – stoler på Guds løfte. For »Den retfærdige skal leve i tro« (Hab 2,4; jf. Gal 3,11; Rom 1,17). I Paulus' breve er Guds retfærdighed også kraften for dem, som tror (Rom 1,17; 2 Kor 5,21). I Kristus gør Gud sin retfærdighed til deres (2 Kor 5,21). Retfærdiggørelsen skænkes os gennem Jesus Kristus, fordi »Ham gjorde Gud ved hans blod til et sonoffer ved troen« (Rom 3,25; se 3,21-28). »For af nåde er I frelst ved tro. Og det skyldes ikke jer selv, gaven er Guds« (Ef 2,8-9).

11) Retfærdiggørelsen er syndernes forladelse (Rom 3,23-25; Ap.G. 13,39; Luk 18,14), befrielse fra syndens og dødens herskende magt (Rom 5,12-21) og fra lovens forbandelse (Gal 3,10-14). Den er optagelse i fællesskab med Gud allerede nu, men fuldkomment i Guds kommende rige (Rom 5,1-2.). Den forener med Kristus og med hans død og opstandelse (Rom

6,5). Den fremtræder i modtagelsen af Helligånden ved dåben og indlemmelsen i det ene legeme (Rom 8,1-2, 9-11; 1 Kor 12,12-13). Alt dette kommer alene fra Gud, for Kristi skyld, af nåde ved tro på »evangeliet om Guds søn« (Rom 1,1-3).

12) De retfærdiggjorte lever ved troen, som kommer i kraft af Kristi ord (Rom 10,17) og er virksom i kærlighed (Gal 5,6), Åndens frugt (Gal 5,22). Men da de retfærdiggjorte angribes udefra og indefra af magter og begær (Rom 8,35-39; Gal 5,16-21), så de synder (1 Joh 1,8.10), må de til stadighed igen høre Guds løfter, bekende deres synder (1 Joh 1,9), have del i Jesu Kristi legeme og blod og formaner til at leve retfærdigt efter Guds vilje. Derfor siger apostlen til de retfærdiggjorte: »Arbejd med frygt og bæven på jeres frelse ... For det er Gud, der virker i jer både at ville og at virke for hans gode vilje« (Fil 2,12-13). Men det glædelige budskab forbliver: »Så er der da nu ingen fordømmelse for dem, som er i Kristus Jesus« (Rom 8,1) og i hvem Kristus lever (Gal 2,20). Kristi »retfærdige gerning [er] også blevet til retfærdighed og liv for alle mennesker« (Rom 5,18).

2. Retfærdiggørelseslæren som økumenisk problem

13) Modstridende udlægninger og anvendelse af det bibelske budskab om retfærdiggørelsen var i det 16. århundrede en hovedårsag til delingen af den vestlige kirke og førte desuden til lærefordømmelser. For overvindelse af denne kirkesplittelse vil en fælles forståelse derfor være både grundlæggende og uomgængelig. Ved nyttiggørelsen af de nyeste bibelvidenskabelige, teologiske og dogmehistoriske erkendelser er der i den økumeniske dialog siden Andet Vatikankoncil sket en bemærkelsesværdig tilnærmelse med hensyn til retfærdiggørelseslæren. Det har medført, at der i denne fælleserklæring kan formuleres en fælles forståelse af grundsandheder vedrørende retfærdiggørelseslæren. I lyset heraf rammer de

pågældende lærefordømmelser fra det 16. århundrede ikke partneren i dag.

3. Den fælles forståelse af retfærdiggørelse

14) De lutherske kirker og den romersk katolske kirke har sammen lyttet til det glædelige budskab, som Den Hellige Skrift forkyn-der. Denne fælles lytten sammen med de seneste årtiers teologiske samtaler har ført til en fælles forståelse af retfærdiggørelsen. Denne forståelse omfatter en enighed i grundsandhederne; de forskellige forklaringer af visse udsagn er forenelige hermed.

15) Det er vor fælles tro, at retfærdiggørelse er den treenige Guds værk. Faderen sendte sin søn til verden for at frelse syndere. Grundlaget og forudsætningen for retfærdiggørelsen er Kristi inkarnation, død og opstandelse. Retfærdiggørelse betyder således, at Kristus selv er vor retfærdighed, som vi har del i gennem Helligånden efter Faderens vilje. Sammen bekender vi: »Kun af nåde og ved troen på Kristi frelsesgerning, ikke på grund af vore fortjenester, bliver vi antaget af Gud og modtager Helligånden, som fornyer vore hjerter, udruster og kalder os til gode gerninger.[11]

16) Alle mennesker er kaldet af Gud til frelse i Kristus. Kun gennem Kristus gøres vi retfærdige, når vi modtager denne frelse i tro. Troen er selv Guds gave ved Helligånden, som virker i ord og sakramente i de troendes fællesskab, og som samtidig fører de troende til den fornyelse af livet, som Gud vil fuldende i det evige liv.

17) Vi er fælles i den overbevisning, at budskabet om retfærdiggørelse på særlig måde fører os til centrum af Det Nye Testaments vidnesbyrd om Guds frelseshandling i Kristus:

[11] Alle unter einem Christus, Nr. 14, in: DWÜ, Bd. I, 232-328.

Det siger os, at vi som syndere har dette nye liv alene på grund af den tilgivende og nyskabende barmhjertighed, som Gud skænker os som gave, og vi modtager i tro, men aldrig på nogen måde kan fortjene ved egen kraft.

18) Derfor er retfærdiggørelseslæren, som handler om og udfolder dette budskab, mere end blot en del af den samlede kristne troslære. Den indtager en væsentlig position i forhold til alle trossandheder, som må ses i en gensidig indre sammenhæng. Og den er et uopgiveligt kriterium, som til stadighed tjener til at orientere al lære og praksis i vore kirker mod Kristus. Når lutheranere fremhæver dette kriteriums enestående betydning, benægter de ikke sammenhængen og betydningen af alle trossandheder. Når katolikker opfatter sig som forpligtet på flere kriterier, benægter de ikke, at budskabet om retfærdiggørelsen har en særlig funktion. Lutheranere og katolikker er fælles om målet at bekende troen på Kristus, til hvem vi i enhver henseende kan have tillid som den ene formidler (1 Tim 2,5-6), gennem hvem Gud i Helligånden giver sig selv og udøser sine fornyende gaver [jf. Kilder til kap. 3].

4. Udlægning af den fælles forståelse af retfærdiggørelse

4.1. Menneskets afmagt og synd i relation til retfærdiggørelsen

19) Vi bekender i fællesskab, at alle mennesker med hensyn til deres frelse er fuldstændig henvist til Guds frelsende nåde. Den frihed, mennesker har i forhold til andre mennesker og til verden, er ikke en frihed i forhold til frelsen, for som syndere står de under Guds dom og er hverken i stand til selv at vende sig til Gud for at blive forløst, til at gøre sig fortjent til at blive gjort retfærdige af Gud, eller til ved egen kraft at opnå frelse. Retfærdiggørelse sker alene af Guds nåde. Fordi katolikker og lutheranere bekender dette i fællesskab, gælder følgende:

20) Når katolikker siger, at mennesker »medvirker«, ved at forberede sig til og modtage retfærdiggørelsen idet de bifalder Guds retfærdiggørende handling, så ser de selve denne personlige bifalden som en virkning af nåden, ikke som en handling udsprunget af medfødte menneskelige evner.

21) Ifølge luthersk lære er mennesker ude af stand til at medvirke til deres frelse, fordi de som syndere aktivt modvirker Gud og hans frelseshandling. Lutheranere benægter ikke, at et menneske kan afvise nådens gerning. Når de betoner, at et menneske kun kan modtage (*latin: mere passive*) retfærdiggørelse, benægter de dermed enhver mulighed for, at mennesket selv kan bidrage til sin retfærdiggørelse, men de benægter ikke, at troende er fuldt personligt involveret i deres tro, som udvirkes af Guds ord [jf. Kilder til kap. 4.1].

4.2. Retfærdiggørelse som syndsforladelse og befrielse

22) Vi bekender i fællesskab, at Gud af nåde tilgiver mennesker deres synd og samtidig befrier dem fra syndens trælbindende magt og skænker dem nyt liv i Kristus. Når mennesker har del i Kristus ved troen, tilregner Gud dem ikke længer deres synd og gør ved Helligånden kærligheden virksom i dem. Disse to aspekter af Guds nådefulde handling må ikke adskilles, for mennesker er ved troen forenet med Kristus, som i sig selv er vor retfærdighed (1 Kor 1,30): både syndsforladelse og Guds frelsende nærvær. Fordi katolikker og lutheranere bekender dette i fællesskab, gælder følgende:

23) Når lutheranere understreger, at Kristi retfærdighed er vor retfærdighed, vil de dermed frem for alt fastholde, at synderen er gjort retfærdig over for Gud i Kristus gennem tilsigelsen af syndernes forladelse, og at kun i foreningen med Kristus finder fornyelsen af livet sted. Når de siger, at Guds nåde er tilgivende kærlighed (»Guds velvilje«[12]), benægter de dermed ikke den fornyende kraft i den kristnes liv. De vil

snarere udtrykke, at retfærdiggørelsen forbliver uafhængig af menneskelig medvirken og ikke heller er afhængig af nådens livsfornyende virkning i mennesket.

24) Når katolikker betoner fornyelsen af det indre menneske gennem modtagelsen af nåden, der skænkes den troende som gave,[13] ønsker de at fremhæve, at Guds tilgivende nåde altid som gave skænker nyt liv, som i Helligånden bliver virksomt i aktiv kærlighed. De benægter dermed ikke, at Guds nådegave i retfærdiggørelse forbliver uafhængig af menneskelig medvirken [jf. Kilder til kap. 4.2].

4.3. Retfærdiggørelse ved tro og ved nåde

25) Vi bekender i fællesskab, at syndere gøres retfærdige ved troen på Guds frelseshandling i Kristus. Helligåndens handling i dåben skænker dem frelsens gave, som danner grundlaget for hele kristenlivet. Mennesket forlader sig på Guds nådefulde løfte i retfærdiggørende tro, som omfatter håbet og kærligheden til Gud. Denne tro er virksom i kærligheden; derfor kan og må den troende ikke være uden gerninger. Men alt, hvad der hos mennesket går forud for eller følger efter troens frie gave, er ikke grunden til retfærdiggørelsen og gør ikke fortjent til den.

26) Efter luthersk forståelse bliver syndere retfærdiggjort ved troen alene (*sola fide*). I troen sætter mennesket helt sin lid til sin skaber og genløser og lever således i fællesskab med ham. Gud selv skaber troen, idet han ved sit skabende ord udvirker denne tillid. Fordi Guds handling er en ny skabelse, påvirker den alle dimensioner af mennesket og fører til et liv i håb og kærlighed. I læren om »retfærdiggørelse ved tro alene« foretages en skelnen, men ikke en adskillelse, mellem retfærdig-

[12] Jf. WA 8: 106; Amerikansk udgave 32:227

[13] Jf. DS 1528

gørelsen selv og den fornyelse af menneskets levevis, som nødvendigvis følger retfærdiggørelsen, og uden hvilken troen ikke eksisterer. Dermed angives det grundlag, hvorfra livsfornyelsen udgår. Af Guds kærlighed, som er skænket mennesket i retfærdiggørelsen, vokser fornyelsen af livet. Retfærdiggørelse og fornyelse er forenet i Kristus, som er nærværende i tro.

27) Også efter katolsk forståelse er troen grundlaget for retfærdiggørelsen; for uden tro gives der ingen retfærdiggørelse. Mennesket gøres retfærdigt som ordets hører og troende ved dåben. Retfærdiggørelsen af syndere er syndsforladelse og at blive gjort retfærdig ved den retfærdiggørende nåde, som gør os til Guds børn. I retfærdiggørelsen modtager de retfærdige tro, håb og kærlighed fra Kristus og optages derved i fællesskabet med ham.[14] Dette nye personlige forhold til Gud er helt og holdent grundet på Guds nåde og forbliver konstant afhængigt af den nådige Guds frelsende og skabende virke, han som forbliver tro mod sig selv, og som mennesker kan stole på. Således bliver den retfærdiggørende nåde aldrig et menneskes ejendom, som det kan påberåbe sig over for Gud. Når katolsk lære betoner livsfornyelsen ved den retfærdiggørende nåde, så er denne fornyelse i tro, håb og kærlighed altid afhængig af Guds ubegrundede nåde og den bidrager til retfærdiggørelsen ikke med noget, som vi kan rose os af over for Gud (Rom 3,27) [jf. Kilder til kap. 4.3].

4.4. Den retfærdiggjorte som synder

28) Vi bekender i fællesskab, at Helligånden i dåben forener mennesket med Kristus, retfærdiggør og fornyer det. Og alligevel forbliver den retfærdiggjorte uophørligt hele livet henvist til Guds ubetinget retfærdiggørende nåde. Heller ikke den retfærdiggjorte er fri for syndens stormløb (jf. Rom 6,12-14) og er

ikke fritaget for den livslange kamp mod den gamle Adams selviske begær (jf. Gal 5,16; Rom 7,7-10), som strider imod Gud. Også den retfærdiggjorte må hver dag bede Gud om tilgivelse, som i Fadervor (Matt 6,12; 1 Joh 1,9), og kaldes bestandig til omvendelse og bod og skænkes bestandig igen tilgivelse.

29) Lutheranere forstår dette forhold således, at den troende er »samtidig retfærdig og synder«. Han er fuldstændig retfærdiggjort, fordi Gud gennem ord og sakramente tilgiver hans synd og tilsiger ham Kristi retfærdighed, som han tilegner sig i tro, og som gør ham retfærdig over for Gud i Kristus. Men når han ser på sig selv med lovens øjne erkender han, at han samtidig forbliver fuldstændig synder, og at synden stadig bor i ham (1 Joh 1,8; Rom 7,17-20); for han vender sig igen og igen til falske guder og elsker ikke Gud med den udelte kærlighed, Gud som hans skaber fordrer af ham (5.Mos.6,5; Matt.22,36-40). Denne modstand imod Gud er som sådan egentlig synd. Men syndens trælbindende magt er brudt takket være Kristi gerning: Den er ikke længere en synd, der »hersker« over mennesket, fordi Kristus hersker over den. Og til ham er den retfærdiggjorte bundet i tro. Derfor kan den kristne i sit liv på jorden i hvert fald delvis føre et retfærdigt liv. Trods synden er den kristne ikke længere skilt fra Gud, fordi det menneske, som er genfødt ved dåben og Helligånden, ved daglig tilbagevenden til sin dåb får sin synd tilgivet, så denne synd ikke længere fører til fordømmelse og evig død.[15] Når lutheranere således siger, at den retfærdiggjorte samtidig er synder, og hans modstand imod Gud er synd, benægter de ikke, at han til trods for denne synd ikke er adskilt fra Gud, og at denne synd er en synd, som »beherskes«. I dette sidste er de enige med den romersk katolske side trods forskellen i forståelsen af de retfærdiggjortes synd.

[14] Jf. DS 1530

[15] Jf. Apology II, 38-45; Book of Concord, 105f.

30) Katolikkerne har den opfattelse, at Jesu Kristi nåde, som skænkes i dåben, borttager alt det, som er egentlig synd, og som må fordømmes (Rom 8,1).[16] Der forbliver dog i mennesket en tilbøjelighed (*concupiscentia*, dansk: *konkupiscens*), som kommer af synd, og som tilskynder til synd. Da menneskets synd ifølge katolsk overbevisning altid indeholder et personligt element, og da dette element mangler i denne tilbøjelighed, ser katolikker ikke denne tilbøjelighed som synd i egentlig forstand. Dermed vil de ikke benægte, at denne tilbøjelighed ikke svarer til Guds oprindelige plan med mennesket; heller ikke, at den objektivt set er modstand imod Gud og forbliver menneskets fjende i en livslang kamp. I taknemmelighed for forløsningen i Kristus vil de fremføre, at denne tilbøjelighed til modstand imod Gud ikke fortjener evig død som straf[17] og ikke skiller den retfærdiggjorte fra Gud. Men når den retfærdiggjorte med vilje skiller sig fra Gud, er det ikke nok at vende tilbage og overholde budene; man må modtage tilgivelse og fred i forsoningens sakramente gennem tilgivelsens ord, som skænkes i kraft af Guds forsoningsværk i Kristus [jf. Kilder, kap. 4.4].

4.5. Lov og evangelium

31) Vi bekender i fællesskab, at mennesket bliver retfærdiggjort ved troen på evangeliet, »uden lovgerninger« (Rom 3,28). Kristus har opfyldt loven og ved sin død og opstandelse overvundet den som frelsesvej. Vi bekender også, at Guds bud bevarer deres gyldighed for den retfærdiggjorte, og at Kristus ved sin lære og sit eksempel har udtrykt Guds vilje, som også for den retfærdiggjorte er rettesnor for hans adfærd.

32) Lutheranerne mener, at en skelnen mellem og en rigtig rækkefølge af lov og evangelium er vigtig for forståelsen af

[16] Jf. DS 1515.

[17] Jf. DS 1515.

retfærdiggørelsen. Loven er i sin teologiske brug fordring og anklage. Alle mennesker, også kristne, står – fordi de er syndere – livet igennem under denne fordring og anklage, som afdækker deres synd, så de i tro på evangeliet uden forbehold sætter deres lid til Guds nåde i Kristus, som alene retfærdiggør dem.

33) Fordi loven som frelsesvej er opfyldt og overvundet gennem evangeliet, kan katolikker sige, at Kristus ikke er lovgiver på samme måde som Moses. Når katolikker betoner, at de retfærdige er bundet til at overholde Guds bud, benægter de ikke dermed, at Gud gennem Jesus Kristus nådigt har tilsagt sine børn det evige livs gave[18] [jf. Kilder til kap. 4.4].

4.6. Frelsesvished

34) Vi bekender i fællesskab, at de troende kan forlade sig på Guds barmhjertighed og på hans løfter. Til trods for deres egen svaghed og de mange trusler mod deres tro kan de i kraft af Kristi død og opstandelse bygge på det virksomme løfte om Guds nåde i ord og sakramente og således være forvisset om denne nåde.

35) Dette er på en helt særlig måde blevet betonet af reformatorerne: I anfægtelsen er den troende ikke henvist til sig selv, men til Kristus og til at stole på ham alene. I tillid til Guds løfte er han vis på frelsen, men når han betragter sig selv, er han aldrig sikker.

36) Katolikker deler reformatorerens særlige anliggende: at grunde troen på Kristi tilsagns objektive virkelighed, og at se bort fra egen erfaring og udelukkende stole på Kristi tilsagn. (jf. Matt 16,19; 18,18). Med Det Andet Vatikankoncil siger katolikker: Tro betyder at overgive sig selv helt til Gud [19],

[18] Jf. DS 1545.

som befrier os fra syndens og dødens mørke og vækker os til evigt liv.[20] I denne forstand kan man ikke tro på Gud og samtidig betragte hans tilsagn som utroværdigt. Ingen må tvivle på Guds nåde og Kristi gerning. Men enhver kan imidlertid bekymre sig for sin frelse, når man ser egne svagheder og mangler. Men til trods for erkendelsen og undsigelsen af sine fejl må den troende være vis på, at Gud vil hans frelse [jf. Kilder til kap. 4.7].

4.7. Den retfærdiggjortes gode gerninger

37) Vi bekender sammen, at gode gerninger – et kristent liv i tro, håb og kærlighed – følger retfærdiggørelsen og er dens frugter. Når de retfærdiggjorte lever i Kristus og lever og handler i den modtagne nåde, frembringer de – bibelsk talt – gode frugter. Denne følge af retfærdiggørelsen er for den kristne, da han hele livet må kæmpe imod synden, samtidig en forpligtelse, som han skal opfylde. Derfor formaner Jesus og de apostolske skrifter den kristne til at frembringe kærlighedens gerninger.

38) Efter katolsk opfattelse bidrager de gode gerninger – som er muliggjort ved nåde og Helligåndens virke – til vækst i nåden, så at den retfærdighed, der modtages fra Gud, bevarer, og fællesskabet med Kristus fordybes. Når katolikker holder fast ved de gode gerningers »fortjenstfuldhed«, vil de dermed sige, at der efter det bibelske vidnesbyrd er lovet løn i himmelen for sådanne gerninger. De vil understrege menneskets ansvar for sine handlinger, men ikke dermed bestride de gode gerningers karakter af gave, og langt mindre benægte, at retfærdiggørelsen bestandig forbliver ufortjent nådegave.

[19] Jf. DV 5.

[20] Jf. DV 4.

39) Tanken om at holde fast ved nåden og at vokse i nåden og i troen findes også hos lutheranerne. De betoner dog, at retfærdighed – som det at være antaget af Gud og at have del i Kristi retfærdighed – altid er fuldkommen; men de siger samtidig, at retfærdighedens virkning i et kristeligt liv kan vokse. Når de betragter kristnes gode gerninger som retfærdiggørelsens »frugt« og »tegn«, og ikke som egen »fortjeneste«, så forstår de dog samtidig – i lighed med Det Nye Testamente – det evige liv som uforskyldt »løn« i den forstand, at det er opfyldelse af Guds tilsagn til de troende [jf. Kilder til Kap. 4.7].

5. Betydning og rækkevidde af den opnåede konsensus

40) Den forståelse af retfærdiggørelse, der er fremlagt i denne Fælleserklæring, viser, at der mellem katolikker og lutheranere findes en fælles forståelse om grundsandheder i læren om retfærdiggørelsen. I lyset af denne fælles forståelse er de eksisterende forskelle, beskrevet i ovenstående stk. 18 – 39, m.h.t. sprog, teologisk udfoldelse og vægtlægningen i forståelsen af retfærdiggørelsen, acceptable. Derfor er den lutherske og den romersk katolske udfoldelse af retfærdiggørelsestroen i deres forskellighed åbne over for hinanden og ophæver ikke igen den fælles forståelse af grundsandhederne.

41) Dermed kommer også de gensidige lærefordømmelser fra det 16. århundrede, for så vidt de omhandler retfærdiggørelseslæren, til at stå i et nyt lys: De lutherske kirkers lære, som den fremlægges i denne Fælleserklæring, rammes ikke af de pågældende fordømmelser fra Tridentinerkoncilet. De lutherske bekendelsesskrifters forkastelser rammer ikke den romersk katolske kirkes lære, således som den er fremlagt i denne Fælleserklæring.

42) Derved tages intet af alvoren i de lærefordømmelser, som omhandler retfærdiggørelseslæren. Nogle var ikke fuldstændig ubegrundede. De beholder for os »betydning som gavnlige

ge advarsler«, som vi i lære og praksis må være opmærksomme på.[21]

43) Vor fælles forståelse af retfærdiggørelseslærens grund-sandheder må få indflydelse på og prøves i kirkens liv og lære. I lyset heraf er der stadig spørgsmål af forskellig vigtig-hed, som behøver yderligere afklaring: Det gælder bl.a. for-holdet mellem Guds Ord og kirkens lære, såvel som læren om kirken, autoritet i kirken, embede, sakramenter og forholdet mellem retfærdiggørelse og socialetik. Vi er overbevist om, at den fælles forståelse, vi her har opnået, kan udgøre et solidt grundlag for denne afklaring. De lutherske kirker og den romersk katolske kirke vil fortsat bestræbe sig på at uddybe denne fælles forståelse af retfærdiggørelse og lade den blive frugtbar i kirkens liv og lære.

44) Vi takker Herren for dette afgørende skridt på vej til at overvinde kirkens adskillelse. Vi beder Helligånden føre os videre mod den synlige enhed, som er Kristi vilje.

[21] Lehrverurteilungen – kirchentrennend?, 32.

Tillæg

Kilder til Fælleserklæringen om Retfærdiggørelseslæren

I afsnit 3 og 4 i »Fælleserklæringen« gribes tilbage til formuleringer fra forskellige luthersk-katolske dialoger. De findes i følgende dokumenter:

»Alle unter einem Christus«, Stellungnahme der Gemeinsamen römisch-katholischen/evangelisch-lutherischen Kommission zum Augsburgischen Bekenntnis, 1980, in: Dokumente wachsender Übereinstimmung, hg. von Harding Meyer, Hans Jörg Urban, Lukas Vischer, Bd. 1; 1931-1982. (Paderborn-Frankfurt 1983) 323-328.

Denzinger-Schönmetzer, Enchiridion Symbolorum... 32. bis 36. Auflage [cit.: DS].

Denzinger-Hünemann, Enchiridion Symbolorum... seit der 37. Auflage, zweisprachig [cit.: DH].

Gutachten des Päpstlichen Rates zur Förderung der Einheit der Christen zur Studie Lehrverurteilungen – kirchentrennend? (Vatikan 1992), unveröffentlicht [cit.: Gutachten].

Justification by Faith, Lutherans and Catholics in Dialogue VII, Minneapolis, 1985 [cit.: USA].

Tysk: Rechtfertigung durch den Glauben, in: Rechtfertigung im ökumenischen Dialog, hg. von Harding Meyer und Günther Gaßmann (= Ökumenische Perspektiven Nr. 12), Frankfurt 1987, 107-200.

Lehrverurteilungen – kirchentrennend? Bd. I. Rechtfertigung, Sakramente und Amt im Zeitalter der Reformation und heu-

te, hg. von Karl Lehmann und Wolfhart Pannenberg (Freiburg 1986) [cit.: LV].

Stellungnahme des Gemeinsamen Ausschusses der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands und des Deutschen Nationalkomitees des Lutherischen Weltbundes zum Dokument »Lehrverurteilungen – kirchentrennend?« (13. September 1991) in: Lehrverurteilungen im Gespräch, hg. von der Geschäftsstelle der Arnoldshainer Konferenz (AKf), dem Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland (EKD) und dem Lutherischen Kirchenamt der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands (VELKD) (Frankfurt 1993) 57-160 [cit.: VELKD].

Til afsnit 3: Den fælles forståelse af retfærdiggørelse (Afsnit 14-18) (LV 75; VELKD 95).

»... a faith centered and forensically conceived picture of justification is of major importance for Paul and, in a sense, for the Bible as a whole, although it is by no means the only biblical or Pauline way of representing God's saving work« (USA nr. 146).

»Catholics as well as Lutherans can acknowledge the need to test the practices, structures and theologies of the church by the extent to which they help or hinder 'the proclamation of God's free and merciful promises in Christ Jesus which can be rightly received only through faith' (para 28)« (USA nr. 153).

Vedrørende »fundamental affirmation« (USA nr. 157, jf. 4) hedder det:

– »This affirmation, like the Reformation doctrine of justification by faith alone, serves as a criterion for judging all church

practices, structures, and traditions precisely because its counterpart is »Christ alone« (solus Christus). He alone is to be ultimately trusted as the one mediator through whom God in the Holy Spirit pours out his saving gifts. All of us in this dialogue affirm that all Christian teachings, practices, and offices should so function as to foster »the obedience of faith« (Rom 1,5) in God's saving action in Christ Jesus alone through the Holy Spirit, for the salvation of the faithful and the praise and honour of the heavenly Father« (USA nr. 160).

– »Darum behält die Rechtfertigungslehre und vor allem ihr biblischer Grund in der Kirche für immer eine spezifische Funktion: im Bewußtsein der Christen zu halten, daß wir Sünder allein aus der vergebenden Liebe Gottes leben, die wir uns nur schenken lassen, aber auf keine Weise, wie abgeschwächt auch immer, »verdienen« oder an von uns zu erbringende Vor- oder Nachbedingungen binden können. Die »Rechtfertigungslehre« wird damit zum kritischen Maßstab, an dem sich jederzeit überprüfen lassen muß, ob eine konkrete Interpretation unseres Gottesverhältnisses den Namen »christlich« beanspruchen kann. Sie wird zugleich zum kritischen Maßstab für die Kirche, an dem sich jederzeit überprüfen lassen muß, ob ihre Verkündigung und ihre Praxis dem, was ihr von ihrem Herrn vorgegeben ist, entspricht« (LV 75).

– »Eine Einigung darin, daß die Rechtfertigungslehre ihre Bedeutung nicht nur als besondere Teillehre im Ganzen der Glaubenslehre unserer Kirchen hat, sondern daß ihr darüber hinaus eine Bedeutung als kritischer Maßstab für Lehre und Praxis unserer Kirchen insgesamt zukommt, ist aus lutherischer Sicht ein fundamentaler Fortschritt im ökumenischen Dialog zwischen unseren Kirchen, der nicht genug zu begrüßen ist« (VELKD 95, jf. 157).

– »Zwar hat die Rechtfertigungslehre bei Lutheranern und Katholiken einen unterschiedlichen Stellenwert innerhalb der »hierarchia veritatum«: doch stimmen beide Seiten darin überein, daß die Rechtfertigungslehre ihre spezifische Funktion darin hat, ein kritischer Maßstab zu sein, 'an dem sich jederzeit überprüfen lassen muß, ob eine konkrete Interpretation unseres Gottesverhältnisses den Namen »christlich« beanspruchen kann. Sie wird zugleich zum kritischen Maßstab für die Kirche, an dem sich jederzeit überprüfen lassen muß, ob ihre Verkündigung und ihre Praxis dem, was ihr von ihrem Herrn vorgegeben ist, entspricht' (LV 75). Die kriteriologische Bedeutung der Rechtfertigungslehre für die Sakramentenlehre, die Ekklesiologie sowie für den ethischen Bereich bedarf allerdings noch vertiefter Studien« (Gutachten 106f).

Til afsnit 4.1. Menneskets afmagt (Afsnit 19-21)
(LV 48ff; VELKD 77-81; 83f).

– »Those in whom sin reigns can do nothing to merit justification, which is the free gift of God's grace. Even the beginnings of justification, for example, repentance, prayer for grace, and desire for forgiveness, must be God's work in us« (USA nr. 156,3).

– »Beiden geht es ... nicht ... darum, ein wahrhaftes Beteiligtsein des Menschen zu leugnen ... Eine Antwort ist kein »Werk«. Die Antwort des Glaubens ist selbst erwirkt durch das unerzwingbare und von außen auf den Menschen zukommende Wort der Verheißung. »Mitwirkung« kann es nur in dem Sinne geben, daß das Herz beim Glauben dabei ist, wenn das Wort es trifft und Glauben schafft« (LV 53,12-22).

– »Nur wenn die lutherische Lehre die Beziehung Gottes zu

seinem Geschöpf bei der Rechtfertigung jedoch mit solcher Betonung auf den göttlichen Monergismus oder die Alleinwirksamkeit Christi konstruiert, daß die freiwillige Annahme von Gottes Gnade, die selbst ein Geschenk Gottes ist, keine wesentliche Rolle bei der Rechtfertigung spielt, dann kennzeichnen die Trienter Canones 4, 5, 6, und 9 noch einen beachtlichen Unterschied bezüglich Rechtfertigung« (Gutachten 25).

– »Das strikte Betonen der Passivität des Menschen bei seiner Rechtfertigung hatte auf lutherischer Seite niemals den Sinn, etwa das volle personale Beteiligtsein im Glauben zu bestreiten, sondern sollte lediglich jede Mitwirkung beim Geschehen der Rechtfertigung selbst ausschließen. Diese ist allein das Werk Christi, allein Werk der Gnade« (VELKD 84,3-8).

Til afsnit 4.2. Retfærdiggørelse som syndsforladelse og befrielse
(Afsnit 22-24)
(USA nr. 98-101; LV 53ff; VELKD 84ff; jf. også citater til 4.4.)

– »By justification we are both declared and made righteous. Justification, therefore, is not a legal fiction. God, in justifying, effects what he promises; he forgives sin and makes us truly righteous« (USA nr. 156,5).

– »... die reformatorische Theologie übersieht nicht, was die katholische Lehre hervorhebt: den schöpferischen und erneuernden Charakter der Liebe Gottes; und behauptet nicht ...: die Ohnmacht Gottes gegenüber einer Sünde, die bei der Rechtfertigung »nur« vergeben, nicht aber in ihrer von Gott trennenden Macht aufgehoben wird« (LV 55,25-29).

– »... diese [= die lutherische Lehre] hat nie die 'Anrechnung der Gerechtigkeit Christi' als wirkungslos im Leben des

Glaubenden verstanden, weil Christi Wort wirkt, was es sagt. Entsprechend versteht sie die Gnade als Gottes Gunst, aber diese durchaus als wirksame Kraft ... Denn 'wo Vergebung der Sünden ist, da ist auch Leben und Seligkeit'« (VELKD 86,15-23).

– »... die katholische Theologie übersieht nicht, was die evangelische Theologie hervorhebt: den personalen und worthaften Charakter der Gnade, und behauptet nicht ...: die Gnade als dinghaften, verfügbaren 'Besitz' des Menschen, und wäre es auch geschenkter Besitz« (LV 55,21-24).

Til afsnit 4.3: Retfærdiggørelse ved tro og ved nåde (Afsnit 25-27)
(USA 102ff; LV 50-53; VELKD 81ff).

– »For however just and holy, they fall from time to time into the sins that are those of daily existence. What is more, the Spirit's action does not exempt believers from the lifelong struggle against sinful tendencies. Concupiscence and other effects of original and personal sin, according to Catholic doctrine, remain in the justified, who therefore must pray daily to God for forgiveness« (USA nr. 102).

– »Die Trienter und die reformatorische Lehre stimmen darin überein, daß die Erbsünde und auch noch die verbliebene Konkupiszenz Gottwidrigkeit sind ..., Gegenstand des lebenslangen Kampfes gegen die Sünde ..., daß beim Gerechtfertigten, nach der Taufe, die Konkupiszenz den Menschen nicht mehr von Gott trennt, also, tridentinisch gesprochen, nicht mehr 'im eigentlichen Sinne Sünde' ist, lutherisch gesprochen: 'peccatum regnatum' (beherrschte Sünde)« (LV 52,14-24).

– »Es geht ... um die Frage, in welcher Weise beim Gerechtfertigten von Sünde gesprochen werden kann, ohne

die Wirklichkeit des Heils einzuschränken. Während die lutherische Seite diese Spannung mit der Wendung 'beherrschte Sünde' (peccatum regnatum) zum Ausdruck bringt, die die Lehre vom Christen als 'Gerechtem und Sünder zugleich' (simul justus et peccator) voraussetzt, meinte die römische Seite die Wirklichkeit des Heils nur so festhalten zu können, daß sie den Sündencharakter der Konkupiszenz bestritt. Im Blick auf diese Sachfrage bedeutet es eine erhebliche Annäherung, wenn LV die im Gerechtfertigten verbliebene Konkupiszenz als 'Gottwidrigkeit' bezeichnet und sie damit als Sünde qualifiziert« (VELKD 82,29-39).

Til afsnit 4.4 Den retfærdiggjorte som synder (Afsnit 28-30)
(USA nr. 105ff; LV 56-59; VELKD 87-90).

– »Übersetzt man von einer Sprache in die andere, dann entspricht einerseits die reformatorische Rede von der Rechtfertigung durch den Glauben der katholischen Rede von der Rechtfertigung durch die Gnade, und dann begreift andererseits die reformatorische Lehre unter dem einen Wort 'Glaube' der Sache nach, was die katholische Lehre in Anschluß an 1 Kor 13,13 in der Dreiheit von 'Glaube, Hoffnung und Liebe' zusammenfaßt« (LV 59,5-15). »Wir betonen, daß der Glaube im Sinne des ersten Gebotes immer auch die Liebe zu Gott und Hoffnung auf ihn ist und sich in der Liebe zum Nächsten auswirkt« (VELKD 89,8-11).

– »Catholics ... teach as do Lutherans, that nothing prior to the free gift of faith merits justification and that all of God's saving gifts come through Christ alone« (USA nr. 105).

– »Die Reformatoren verstehen ... den Glauben als die durch das Verheißungswort selbst ... gewirkte Vergebung und Gemeinschaft mit Christus. Das ist der Grund für das neue Sein,

durch das das Fleisch der Sünde tot ist und der neue Mensch in Christus ('sola fide per Christum') sein Leben hat. Aber auch wenn ein solcher Glaube den Menschen notwendig neu macht, so baut der Christ seine Zuversicht nicht auf sein neues Leben, sondern allein auf die Gnadenzusage Gottes. Ihre Annahme im Glauben reicht aus, wenn 'Glaube' als 'Vertrauen auf die Verheißung' (fides promissionis) verstanden wird« (LV 56,18-26).

– Jf. Tridentinum sess. 6 cap. 7: »... Daher erhält der Mensch in der Rechtfertigung selbst zusammen mit der Vergebung der Sünden durch Jesus Christus, dem er eingegliedert wird, zugleich alles dieses eingegossen: Glaube, Hoffnung und Liebe« (DH 1530).

– »Nach evangelischem Verständnis reicht der Glaube, der sich an Gottes Verheißung in Wort und Sakrament bedingungslos festklammert, zur Gerechtigkeit vor Gott aus, so daß die Erneuerung des Menschen, ohne die kein Glaube sein kann, nicht ihrerseits zur Rechtfertigung einen Beitrag leistet« (LV 59,19-23).

– »Als Lutheraner halten wir fest an der Unterscheidung von Rechtfertigung und Heiligung, von Glaube und Werken, die jedoch keine Scheidung bedeutet« (VELKD 89,6-8).

– »Die katholische Lehre weiß sich mit dem reformatorischen Anliegen einig, daß die Erneuerung des Menschen keinen 'Beitrag' zur Rechtfertigung leistet, schon gar nicht einen, auf den er sich vor Gott berufen könnte ... Dennoch sieht sie sich genötigt, die Erneuerung des Menschen durch die Rechtfertigungsgnade um des Bekenntnisses zur neuschaffenden Macht Gottes willen zu betonen, freilich so, daß diese Erneuerung in Glaube, Hoffnung und Liebe nichts als Antwort auf die grundlose Gnade Gottes ist« (LV 59,23-29).

– »Sofern die katholische Lehre betont, daß die Gnade personal und werthhaft zu verstehen ist ..., daß die Erneuerung nichts als – von Gottes Wort selbst erwirkte ... – Antwort ... ist und daß die Erneuerung des Menschen keinen Beitrag zur Rechtfertigung leistet, schon gar nicht einen, auf den wir uns vor Gott berufen könnten ..., wird sie von unserem Widerspruch ... nicht mehr getroffen« (VELKD 89,12-21).

Til afsnit 4.5. Lov og evangelium (Afsnit 31-33)

– Ifølge paulinsk lære drejer det sig her om den jødiske lov som frelsesvej. Denne er opfyldt og overvundet i Kristus. Dette udsagn og konsekvenserne deraf er forstået således.

– Med henvisning til Tridentinerkoncilets Canones 19f udtaler VELKD (89,28-36):

»Die Zehn Gebote gelten selbstverständlich für den Christen, wie an vielen Stellen der Bekenntnisschriften ausgeführt ist ... Wenn in Canon 20 betont wird, daß der Mensch zum Halten der Gebote Gottes verpflichtet ist, werden wir nicht getroffen; wenn Canon 20 aber behauptet, daß der Glaube nur unter der Bedingung des Haltens der Gebote selig machende Kraft hat, werden wir getroffen. Was die Rede des Canons von den Geboten der Kirche betrifft, so liegt hier kein Gegensatz, wenn diese Gebote nur die Gebote Gottes zur Geltung bringen; im anderen Fall würden wir getroffen.«

Til afsnit 4.6. Frelsesvished (Afsnit 34-36) (LV 59-63; VELKD 90ff).

– »Die Frage ist, wie der Mensch trotz und mit seiner Schwachheit vor Gott leben kann und darf« (LV 60,5f).

– »Grundlage und Ausgangspunkt (der Reformatoren) ... sind: die Verlässlichkeit und Allgenügsamkeit der Verheißung Gottes und der Kraft des Todes und der Auferstehung Christi, die menschliche Schwachheit und die damit gegebene Bedrohung des Glaubens und des Heils« (LV 62,17-20).

– Også Tridentinerkoncilet betoner, at det er nødvendigt at tro, »daß Sünden nur umsonst [= d.h. ohne eigenes Verdienst], allein durch die göttliche Barmherzigkeit um Christi willen vergeben werden und immer vergeben wurden« (DH 1533) und daß man nicht zweifeln darf »an der Barmherzigkeit Gottes, am Verdienst Christi und an der Kraft und Wirksamkeit der Sakramente« (DH 1534); Zweifel und Unsicherheit seien nur im Blick auf sich selbst angebracht. »Luther und seine Anhänger gehen einen Schritt weiter. Sie halten dazu an, die Unsicherheit nicht nur zu ertragen, sondern von ihr wegzusehen und die objektive Geltung der 'von außen' kommenden Lossprechung im Bußsakrament konkret und persönlich ernst zu nehmen ... Da Jesus gesagt hat: 'Was du auf Erden lösen wirst, das wird auch im Himmel gelöst sein' (Mt 16,19), würde der Glaubende ... Christus zum Lügner erklären ..., wenn er sich nicht felsenfest auf die in der Lossprechung zugesprochene Vergebung Gottes verlasse ... Daß dieses Sich-Verlassen noch einmal subjektiv ungewiß sein kann, daß also Vergabungsgewißheit nicht Vergabungssicherheit (securitas) ist, weiß Luther ebenso wie seine Gegner – aber es darf sozusagen nicht noch einmal zum Problem gemacht werden: der Glaubende soll den Blick davon ab- und nur dem Vergebungswort Christi zuwenden« (LV 60,18-34).

– »Heute können Katholiken das Bemühen der Reformatoren anerkennen, den Glauben auf die objektive Wirklichkeit von Christi Verheißung zu gründen: 'Was du auf Erden lösen wirst ...' ... und die Gläubigen auf ein ausdrückliches Wort der Sündenvergebung auszurichten ... Luthers ursprüngliches

Anliegen [ist nicht zu verurteilen], von der persönlichen Erfahrung abzusehen und allein auf Christus und sein Vergebungswort zu vertrauen« (Gutachten 27).

– Gensidig fordømmelse på grundlag af forståelsen af frelsesvished er »zumal dann nicht [zu begründen], wenn man vom Boden eines biblisch erneuerten Glaubensbegriffs aus denkt ... Denn es kann zwar geschehen, daß ein Mensch den Glauben, die Selbstüberantwortung an Gott und sein Vergebungswort verliert oder aufgibt. Aber er kann nicht in diesem Sinne glauben und zugleich Gott in seinem Vergebungswort für unverläßlich halten. In diesem Sinne gilt mit den Worten Luthers auch heute: Glaube ist Heilsgewißheit« (LV 62,23-29).

– Om trosbegrebet i Andet Vatikankoncil jf. Dei Verbum nr. 5: »Dem offenbarenden Gott ist der 'Gehorsam des Glaubens' ... zu leisten. Darin überantwortet sich der Mensch Gott als ganzer in Freiheit, in dem er sich 'dem offenbarenden Gott mit Verstand und Willen voll unterwirft' und seiner Offenbarung willig zustimmt«.

– »Die lutherische Unterscheidung zwischen der Gewißheit (certitudo) des Glaubens, der allein auf Christus blickt, und der irdischen Sicherheit (securitas), die sich auf den Menschen stützt, ist in LV nicht deutlich genug aufgenommen worden ... Der Glaube [reflektiert] nie auf sich selbst, sondern [hängt] ganz und gar an Gott, dessen Gnade ihm durch Wort und Sakrament, also von außen (extra nos) zugeeignet wird« (VELKD 92,2-9).

Til afsnit 4.7. Den retfærdiggjortes gode gerninger (Afsnit 37-39) (LV 72ff; VELKD 90ff).

– »Das Konzil schließt jedes Verdienst der Gnade – also der

Rechtfertigung – aus (can. 2: DS 1552) und begründet das Verdienst des ewigen Lebens im Geschenk der Gnade selbst durch Christusgliedschaft (can. 32: DS 1582): Als Geschenk sind die guten Werke 'Verdienste'. Wo die Reformatoren ein 'gottloses Vertrauen' auf die eigenen Werke anprangern, schließt das Konzil ausdrücklich jeden Gedanken an Anspruch und falsche Sicherheit aus. (cap. 16: DS 1548f). Erkennbar will das Konzil an Augustinus anknüpfen, der den Verdienstbegriff einführt, um trotz des Geschenkcharakters der guten Werke die Verantwortlichkeit des Menschen auszusagen« (LV 73,9-18).

– Hvis man forstår sproget om 'årsag' i Canon 24 som værende af personal art, således som det er tilfældet i kapitel 18 i dekretet om retfærdiggørelse, hvor tanken om fællesskabet med Kristus er den bærende, vil man kunne omskrive den katolske lære om fortjeneste, som det sker i første sætning af andet afsnit af 4.7: som et bidrag til vækst i nåden, en fastholdelse af den af Gud modtagne retfærdighed og fordybelse i Kristusfællesskabet.

– »Viele Gegensätze könnten einfach dadurch behoben werden, daß der mißverständliche Ausdruck 'Verdienst' im Zusammenhang mit dem wahren Sinn des biblischen Begriffs 'Lohn' gesehen und bedacht wird« (LV 74,7-9).

– »Die lutherischen Bekenntnisschriften betonen, daß der Gerechtfertigte dafür verantwortlich ist, die empfangene Gnade nicht zu verspielen, sondern in ihr zu leben ... So können die Bekenntnisschriften durchaus von einem Bewahren der Gnade und einem Wachstum in ihr sprechen ... Wird Canon 24 in diesem Sinne von der Gerechtigkeit, insofern sie sich in und am Menschen auswirkt, verstanden, dann werden wir nicht getroffen. Wird die 'Gerechtigkeit' in Canon 24 dagegen auf das Angenommensein des Christen vor Gott

bezogen, werden wir getroffen; denn diese Gerechtigkeit ist immer vollkommen; ihr gegenüber sind die Werke des Christen nur 'Früchte' und 'Zeichen'« (VELKD 94,2-14).

– »Was Canon 26 betrifft, so verweisen wir auf die Apologie, wo das ewige Leben als Lohn bezeichnet wird: '... Wir bekennen, daß das ewige Leben ein Lohn ist, weil es etwas Geschuldetes ist um der Verheißung willen, nicht um unseres Verdienstes willen« (VELKD 94,20-24).

III

Generalsekretær Ishmael Nokos brev

26. februar 1997

Til medlemskirker og nationalkomiteer.

Vedrørende: Fælleserklæring om Retfærdiggørelseslæren.

Kære venner, kære søstre og brødre i Kristus!

I overensstemmelse med anmodning fra Det lutherske Verdensforbunds eksekutivkomite fra dens møde d. 1. februar 1997, kunne jeg d. 18. februar sammen med kardinal Cassidy, formand for Det pavelige råd for kristen Enhed, officielt bekræfte, at den her præsenterede 1997 version af den foreslåede Fælleserklæring om Retfærdiggørelseslæren er den tekst, der er godkendt fra begge sider, og som vil blive overgivet til de besluttende organer i LVFs medlemskirker og til de relevante autoriteter i den romersk katolske kirke til beslutning.

Det er mig en glæde nu officielt at sende jer den endelige, 1997 udgave af den foreslåede Fælleserklæring om Retfærdiggørelseslæren (JD).

LVFs råd og eksekutivkomite beder nu om jeres endelige bedømmelse og vurdering af den aftale, som denne tekst repræsenterer. Hvis denne tekst finder tilslutning blandt LVFs medlemskirker og hos de relevante autoriteter i den romersk katolske kirke, vil den medføre et historisk økumenisk skridt til at overvinde adskillelsen mellem de lutherske kirker og den romersk katolske kirke.

Tillad mig at opridse forløbet indtil nu:

I modtog 1995 udgaven af Fælleserklæringen dateret 10. januar 1995 med anmodning om, at jeres kirke svarede inden et år. Mange af jer gjorde det, og svarene blev analyseret af Det økumeniske Studieinstitut i Strasbourg. Jeres svar, sammen med svarene fra den romersk katolske kirke, var grundlag for en revision af teksten, som blev foretaget af den fælles lutherske – romersk katolske arbejdsgruppe, som mødtes i juni 1996. Deres udgave blev præsenteret for LVFs råd ved dets møde i september. Derefter sendte jeg jer et brev dateret 6. november, hvori jeg beskrev, hvad rådet havde besluttet, og hvor jeg vedlagde rådets beslutning, der forlænger den tid, processen tager, indtil 1998.

Den fælles arbejdsgruppe blev atter indkaldt i januar. I overensstemmelse med LVFs rådsbeslutning, der bekræftede 1996 udgaven »som den tilstrækkelige basis for fremtidige revisioner af teksten«, arbejdede gruppen specielt med paragrafferne 23, 26 og 28-31, og med de paragraffer, som den romersk katolske kirke ønskede særlig opmærksomhed omkring. Andre forslag, som var indgivet til overvejelse, blev også gennemgået.

Fra dette januarmøde stammer den endelige, 1997 udgave, som nu sendes til jer. Mange foreslåede ændringer blev vedtaget i 1996 og 1997 revisionerne, så at denne endelige tekst adskiller sig væsentligt fra 1995 udgaven. Jeg mener, at disse ændringer har forbedret teksten.

Ifølge beslutningen fra LVFs råd og eksekutivkomite, så beder jeg jer nu om at sende jeres kirkes svar med hensyn til godkendelsen af den foreslåede Fælleserklæring (1997) ved at besvare følgende spørgsmål:

- * *Kan jeres kirke tiltræde konklusionerne i Fælleserklæringens §40 og §41 og derved – på baggrund af den fælles forståelse om*

den grundlæggende mening og sandheden om retfærdiggørelsen i Kristus, som Fælleserklæringen vidner om – tilslutte sig bekræftelsen af, at de lutherske bekendelsesskrifters fordømmelser vedrørende retfærdiggørelsen ikke omfatter den romersk katolske kirkes lære, således som den fremgår af Fælleserklæringen om Retfærdiggørelseslæren?

(NB: Den romersk katolske kirke har selv ansvar for at formulere det eller de tilsvarende spørgsmål vedrørende fordømmelserne).

Jeres svar bedes sendt til Genève inden 1. maj 1998. Det giver godt et år til at gøre jeres arbejde færdigt. Samtidig er I også velkomne til, hvis I ønsker det, at sende en redegørelse til LVF om den debat, der har været i jeres kirke, og som har ført til den trufne beslutning.

I studiet af Fælleserklæringen opfordrer jeg igen til at lægge mærke til relationen mellem Fælleserklæringens tekst og tillægget med de baggrundsdokumenter, som Fælleserklæringen bygger på. Hvis jeres kirke behøver hjælp med oversættelse eller andre forhold, der vedrører bedømmelsen og vurderingen, så giv mig venligst besked derom. Vi er klar over, at de forskellige situationer i vore forskellige medlemskirker kræver forskellige procedurer. Vi forstår også, at medlemskirkerne må tage hensyn til, hvilke af de lutherske bekendelsesskrifter der hører med til deres bekendelsesgrundlag.

Hvis forslaget i Fælleserklæringen om Retfærdiggørelseslæren finder tilslutning fra kirkerne, vil det være et yderst vigtigt skridt i vor dialog med den romersk katolske kirke, der allerede har strakt sig over flere årtier. Den har potentiale til at overvinde den teologiske hovedmodsætning i det 16. århundredes reformation, der førte til adskillelsen mellem vore kirker. Desuden vil den være grundlag for og tilskyndel-

se til dybere gensidig tillid og øget samarbejde og fællesskab mellem de lutherske og romersk katolske kirker over hele verden. En sådan Fælleserklæring vil have indflydelse langt ud over den luthersk – romersk katolske relation.

Jeg beder jer derfor indtrængende om at studere dokumentet med den omhu, et sådant dokument kræver. Lad os i denne proces stole på hjælp fra Helligånden, der fører os mod enheden i Kristus, således som det er Guds vilje for kirken.

I Kristus, vor Herre, sender jeg de bedste hilsener

*Ishmael Noko,
generalsekretær*